"أئي أئي اندر ڇو هلي آئي آهين؟"

"پيٽ ڀاڙن واري...."

"سو ڪير ٿو هجين؛ ٽسين ٿي ڪو ڪپڙا مٽائيندو هوندو.... اڙي ٻڌين ٿي؟ هيڏن ڇو ڊر لڳي جم ڪاٺي ڦاٿي رهي آهين؟.... ٻاهر هن ڀاڙن واريءَ ڏي ڇو ٿي ڏسين، ڪپڙا مٽائڻ ته وسري ويا اٿو!"

"تون نه ليٽو آهين نه؟ ڇو سڃاڻين اٿو ڇا؟"

ڀُوري

....

"مان ڀاڙو پيٽي وڪڻان اٿو ڏسي عجب ٿو لڳيئي ويو آهين نه؟"

"اڄ ونهي، مان نه ڀرا ليٽو آهيان، ٻر تون ڀُوري آهين يا رڪي اهو سمجهي ٿو اٿو اچيم."

"رڪي ته منهنجي وڏي ڀيڻ آهي. مان نه پوري آهيان. واهه ڪرسي مزي واري آهي. هي تنهنجي ژال آهي نه؟"

ٽيٽوءَ ڪنڌ سان ها ڪئي.

"تون ڇاڪ نه آهين نه. مون ۾ حيدرآباد وارو ليکڪ ڪونه رهيو آهي."

"پر پوري ٻُڌڻ پاڻ کي...."

"ها چڱو چڱو. ماٺ ڇو ٿي وئين؟"

"سشيلا، هي پوري آئي، جنهن لاءِ پڇائو هو ماڻهو نه اسانجي واهه گهريءَ جي سوالن هئي؟"

"اڇا! هيءَ اها پوري آهي. سو هيءَ هئي توهانجي واهه گهريءَ جي سونهن؟"

انهن ڇنهي سشيلا پنهنجي منهن تي آيل وارن جي ڇڳن کي ناز سان هٽائي ڇڏيو، مگر سندس ڇهري تي ڇڻ ڪنهن هيڪ هاري ڇڏي هئي.

پوري ڪرسيءَ تي ويهي سڄي ڪمري جي سامان خاص ڪري فوٽن کي ڏاڍي چاهه سان پئي ڏٺو. ڪنهن نه سوچ ويچار ڪاسواءِ چوندي رهي، "تي پار جاوا، سو رهه سمت ڏٺو هوندو ڪين هميشه ماٺهو ساڳيو تورو ٿي هوندو. وري اسن ۾ رلڻ... ٽيٽو ٽوڪي پار ڇا آهن؟"

پر ٽيٽوءَ جي اکين ۾ اهڙا وڏا لڙڪ اچي اٽڪيا هئا، جنکي اکين ۾ ٻيهڻ مشڪل هو ته اکين مان ڪيرائي ڇڏڻ ٿيائين مشڪل هو. ڏاڍي تڪليف سان ڇپائين،

"پر پوري ٽنهنجي شڪل هيترو بدلجي ڪيئن وئي؟"

اول پڙهو ٿا هوءَ ٻچڙو ڇاڻي؟ هوءَ ٻچڙو تي توهان

ڪي ٻار گهٽا آهن؟ ٻاٻلي اسانکي ٻه ٽي ٻار آهن. ٽوڪي ٻاهر ڏيٺا آهن ۽....“ ان کان وڌيڪ سشيلا چئي ڪين سگهي. غصي کان سندس چپ ڏڪي رهيا هئا.

”اڙي ڏيڙو! ٻت ڪاڏي وئين، ساهمي نه ڪٽي آءُ.“

”ٻنهن کي ڏيڏيءَ ۾ ٻهاري آئي هئينءَ ڇا؟“ سشيلا ٻڇيو.

”ٻيو ڇا ڪريانس. مٽي جا ٻير نه ڏس. ماريو سڄو ڏيهن تو رلي. هتي ٻت ۾ رک ساهمي. ٻت تي وٺي ٽورڻ ۾ سولائي ٿيندم.“

”ٻر مائي ڏٻن گهٽي رلل ٿي؟“

”سشيلا! مائي؟“ ليٽوءَ ڇڙيءَ سان ڪنڌ مٿي ڪيو جڻ ”مائي“ اکر کيس ڇرڪائي ڇڏيو هو.

سشيلا منهن ۾ شور وجهي ٻنيءَ ڏي ڏسي ڇيو، ”هون“ جڻ چئي رهي هئي، ”مائي نه ڇواس نڌهن مهيار جي سهٽي ڇواس؟“

ليٽو جڻ ڪوڙي گوري ڳيهي ويو. منهن گهنڊائي ساڳيءَ ڪرسيءَ تي ويهي رهيو، جنهن تي اول ٻوري ويٺي هئي.

ٻوري هاڻ ٻت تي ٻاڻ ٽورڻ ۾ مشغول ٿي وئي هئي. هن جي ڳالهين سان جڻ سندس واسطو ئي ڪين هو. ”هيءُ سير، هيءُ ٻه، هيءُ ٽي، ساڍا ٽي سير هيءُ ٻاڻ چار ٻاڻ ٻڌيا اٿم، وٽ اهي ٻه ٽوڪي ٽي

ڏيان. پر بابو ڪاٺي پوءِ ڇنڊ نه پوري بابو ڏيئي وٺي
ڪين ڪيچا ڏيئي وٺي!"

"پورين ڇو نه رلي کٽي تي ڏين؟"

"پارهين آلي رلي وڪڻندي آهيان، ٻوڪان وڏيڪ
ٻوروني وٺنديس. رلي تي ٽڪو هڪڙو منهنجو اُجيو آهي
پاڻي ڪين ٿي ڪان."

"هاڻي ماڻي ڪوڙ نه ڪين ڳالهاءِ. ٽڪي جي اڄڪله
مان ٽن ٻارن کي پاليندي هونديئن."

"نه ڙي پيٽ جيٽي شل منهنجو گهوٽ، اهو نه ٿو
چار رپيا روز ڏيندو آهي."

"بس نه چار رپيا؟"

"تنهنجو گهوٽ ڇا ڪندو آهي پوري؟" ليٽوءَ پڇيو

"اڳــي نه ٻڙودي ۾ هٽاسين لڏهن لـــ ڪپڙي جي
ڪئين هئس. هاڻي ٻيڙيون ٻڌندو آهي. ٻيڙين مان ڪمائي
پوري ساري آهي، سو مان ٽي ٻيڊر روڊ، ڪولابا، دادر
هيڏي هوڏي ٻڌي چڪر هڻي روز ٽيه سير ڪن ٻاڦـــو
وڪڻي ايندي آهيان. ته چار رپيا مان نه ڪمايان، ڏاڍو
سڌو گذر پيو ٿئي. هيءُ ڇورو ڏس. اڙي ڪڇو ٻاپو ڇو
ٿو ڪاٽين؟ رولو ماريو اڄ ٻن ڏينهن کان ڪپوءِ پيدا ٿيو اٿيئي
پيدو!"

"ڪيڏانهن ويو هوءَ ٻه ڏينهن ماڻي؟" شيلا رکي
ٿوري پڇيو.

"ڇوي ٿو دادر اسٽيشن تي هوس."

"ڪاڏانهن ڪٿان؟"

"وڃي مزوري ڪيائين."

"ڏن آهيو ڏوهين ماڻهون. اسانجو پار ته ڪن ڪن هيڏي هوندي ٿئي ته جيڪر ساه نڪري وڃيٿون. پر ڇوڪري جا حال ته ڏس ڪهڙا ڪيا اٿيئي! ڇا آهي مٽي جهڙي سولهن.... ڇهن تي جڙل سرخي مکي پيٺي اٿس... ڇت مٿي جوڙن ناسي اڪيون! پر هڪڙو سمان لڪ صابڻ، بدن تي رڳ چاڙهي ڇڏي اٿيئيس. اسانجا پار هيڏا ٻاڇ ماڻ موندا، ڏسجي ڪهڙا اڇا اجرا ٿا لڳن."

"پهرين، اڇا اجرا ڇو نه لڳندا هوندا. مان به سڄو ڏينهن گهر ۾ وهان ته ولهي ٿاڪيان جوڙيان. جهڙي ٿهڙي گراهي وڃهي نڪرڻ پوي ڇڪر تي، نه به ڇوڪريون اٿي نه اسڪول ۾ ڇڏي ايندي آهيان. هن مارٽي جو پڙهڻ تي ڇاهه ٿي ڪواهي. ڇوي ته "توسان گڏ هلان. مان به ڪمايان." ڏينهن ڏينهن "نه" ڪئي ماڻس آ مرڳو ٿي ٻاچي ويو. پر سيٺاڻي ماستر کان ٿڪون پاڃ تي اسڪول ۾ وهاري ايندي ساڻس."

"ان کان ته اهو ٻاهر نڪرجي ٿي نه. ڪمائين به تڪ ۾ ٿي چار رپيا ٿي ڪو لک ٿو روڪي ٿي ڪمائين؟"

"اسان لاءِ اهي ئي ٻه چار به ڪوڙ آهن. ڪنهن جي مهتاجي نه ڪيڏي ڪانه ٿي پوي نه؟"

”ڪوڙ آهن! مائي مولڪي ته هڏهو ٿي سو رڳا ٻگهار
۽ ٿورو لڳندو آهي.“ سشيلا اٿڙي ته لونڊ سان ڇيو جو
هن سمجهيو ته پوريءَ کي ضرور ان لي اڪا لڳندي.
ليڪن پوريءَ اهڙي ڏيکاري ڏني جڻ هن لاءِ ٿي سو
رپيا ۽ اهڙائي هٿا جهڙا سندس ڪمايل ۽ چار رپيا.

”چڱو پيڻ، هي سابا ٿي سير پاپڙ اٿيئي. ٻيا ڇٽين
ته سپاٽي ڪٽي اڇانءِ.“

”سپاٽي وري ڇا ڪنديس. ٿورا ڏينهن ترسي ڪٽي
اچج. هان وٽ پئسا.“

”چڱو ڀيڻو... اڙي هل ڏيرو ساهمي ڪڻ. سڄها ٿي وڃي.“

”اوهين ڪپڙا ته مٽايو. سومت ۽ گنجي ۾ ٿي وڃي
رهيا آهيو.“

”اڙي... اڙي مولڪي تو ڪپڙا مٽائڻ وسري ويا.
پر ۽ لون هن طرح ورچين ڇو پيئي؟“

”چڱو، مان پيئي ورچجان ته، لوهالڪي دل ته ٻهار
ٻهار ٿي وڃي آهي ته؟“

(٢)

”هيڏي رات گذري آهي، اڃا پيا جاڳو؟“

....

”لوهالڪي اڄ ڇا ٿي ويو آهي؟“

....

”سچ چئو، هيڏانهن اهاريو. لوهالڪي پوري پيئي

ٻار اٿئي نہ؟

”پوريءَ ساعت نہ برابر سوچي رهيو آهيان، پر تون هيئن ئي صبر ڇو ٿي رهين آهين؟“

”مون سمجهيو، پوريءَ ساعت ڇا پيا سوچيو...“

”تون ڇا سمجهندينءَ!“

”سمجهه ئيندي ئي ڪين نہ ڪٿان سمجهنديس. مان نہ ڇري آهيان جو پڇان ٿي. چڱو نہ ٻڌايو. پس مان سمجهي ٿي پوان.“

سشيلا مدهن وراڻي سمهي پيئي.

”اڙي پر ٻڌ نہ.... ڀلا تو ڇا سمجهيو؟“

ڇنڊيو موڪلي. پوري توهالڪي ڏاڍو موهي وئي آهي نہ؟“

”اڙي پاڳل تہ ڪالهہ ٿي آهين؟“

”چڱو پس مان پاڳل آهيان. اهڙا واڻڙا ٿي ٿا نهاريو جڻ مونکي ڳالهہ سمجهو ٿي ڪونہ ٿاه. مان اصل ڇولدي آهيان نہ شاعر مان نہ شادي ڪڏهن نہ ڪجي. هن جو روح رڳو سهڻين ڇوڪرين پٺيان پيو چڪر ڪاٽيندو آهي.“

اڄ موڙهئي ڪنهن ڳالهہ تي خوب اُمڙي آهين، نہ نہ ٻار نہ ڇولدو تہ هن وقت شڪل پر تون ئي پوريءَ ڪان وڌيڪ سهڻي ٿي لڳين.“

”هاڻي ٻڌو ٻڌو، پنهنجي زال ڪٺي حور پري ڇو نہ هجي نہ بہ اها ٿي گهر جي مرغي دال برابر.“

”هاڻي اجايو نه ڳالهاءِ، شاعر ڇا هرڪو انسان سونهن جو ڪانڪي آهي. باغ ۾ سهڻا گل ڏسي ڇا اکيون بند ڪري وهندي آهين. سونهن ۾ نه قدرت جي ڪاريگري پسبي آهي.“

”پلا پوريءَ ۾ ڪهڙي سونهن اچي موهي هئي؟ ڏم ڪانه نه هوءَ وچڙ لڳي نه سندس چال ڪي ڏسي لوهاڻو لن من ڏري پيو.

”سشيلا!“

”ها، ها، سچ ٿي چوان. لپو چو ٿا....؟“

”پڳلي، هوءَ ڪنهن جي زال آهي! ٻن ٻارن جي ماءُ آهي!!“

سو ڇا ٿي پيو. ڪنواري هئي نه لوهاڻ داديءَ جي چوڻ تي ساڻس شاديءَ جي رضامندي ڏيکاري هئي نه. پوءِ ڪٿي لوهاڻي ٻاٻا سمجهايو نه ٻالڪ ٻڙهيل آهيو نه ٻڙهيل ڇوڪري وٺو. سو هيڏهن پڇتايو پيا.“

”پڇتايان ٿو؟ دماغ نه ڪو، خراب ٿي ويو اٿيئي؟ ان وقت مان الف. اي. ۾ هوس ۽ ٻاٻا نه عقل جي ڳالهه ڪئي.“

”جي عقل جي ڳالهه ڪيائين نه پوءِ اڄ هن غريب پوريءَ ۾ گهوري ڇا ٿي ڏٺوَ. وڏي ڳالهه نه پوريءَ کي ڏسي اصل روئي وينا. پاليو ٿا اهي ڳوڙها مون لوهاڻي اکين ۾ ڏٺا آهين ڪين جي اکين ۾ ٿي ٿي ويا.

اهڙي زال مرد جي نظر هڪ ٻئي ۾ ٻرڪي ويندي آهي.“

”هاڻي وچ وچ اڌ مغز. تڏهن نه چيم تون ڪاله سمجهندينءَ.“

”وري ڦري ساڳيءَ ڳالهه تي آيا، ڪجهه سمجهايو“

”شيلا تو اگر اٺ سال اڳ واري پوري ڏٺي هجي ها.“

ها نه تون ته شايد هن پوريءَ کي ڏسي روئي وجهين ها. هڏي گول گول ڀريل ڇهري منجهان اڄ ٽوڪدار هڏين واريون ڄاڙيون نڪري آيون آهن. جيڪي ڳل اڳي گلابي هئا، جنهن سنهيءَ چمڙيءَ هيٺان هلندڙ رت به پيو نظر ايندو هو سي ڳل ٿي سڪي ويا آهن؛ اکيون ڏسين ها ان وقت ٽمڪندڙ جوليءَ ن هيون پر اڄ انهن جا چمڪندڙ تارا غربت جي حسرتن ڪيڏو نه اندر تي ڪي چڙهيا آهن. اهڙي ڪير جهڙي چمڙي اڄ اسان ۾ رلندي ٽامو ٿي ويئي آهي. غريبيءَ جي ڄر جڏهين ڪنهن سندر پوٽيءَ کي لهسائي وجهندي آهي تڏهن منهنجي دل چري ٿي پوندي آهي!؟

”دل ڪيئن چري جندي؟“

”سشي جڏهن ننڍڙي سروج جي نازڪ چمڙيءَ تي ڏي مانا چگهه ڇڏي ويئي، تڏهن تو ڪيترو رلو هو؟ ڇو رلو هوءَ؟“

”مان ته اڄ به هن ڪلڙي جي سولهن ڪڙيل ڏسي ڏايو ڏکي ٿيندي آهيان.“

”سڀئي جڳن سهڻا گهر، سهڻا رستا، باغ، سڪول ڪنهن قوم لاءِ فخر آهن، ٺين حسين ڇهرا به ملڪ لاءِ فخر آهن. پوءِ يورپ ڪي ملڪ جي باغ ۾ ٽرڻ سان ٿي مسليل ڏسي دل ڪيئن دکي ٿيندي؟“

”ڌارين ماڻهن کي ڏسي به دکي ٿيو آهي، اها توهان جي ڳالهه برابر مونکي سمجهه ۾ نه ايندي آهي.“

”منهنجا سنڌي ڪڏهن ڌاريا آهن؟ سڀئي! پنهنجي سنڌ جا شيشن آرسين وارا گهر، باغ بوستان، پنهون بارا، واهه براجون سڀ ڇڏي آياسين انسان جي ڇهري ۾ جو اور ڪٽي آياسين سو به هن طرح بڪ ۾ اچهامي ختم ٿي وئي، جا حسرت جهڙي ڳالهه ناهي ....“

”توهين ماٺ ڇو ٿي ويا... ڀلا يورپ وڃڻ لڳي ان وقت توهين بلڪل خوش ڇو ٿي نظر آيا؟“

”ان وقت مون يورپ جي ٻي هڪ سونهن ڏٺي.“

”يورپ ۾ هيٺر وري کهڙي سونهن لڪڙي آئي آهي. توهين شاعر مون جهڙن سڌن سنڌواڻن ماڻهن کي نه سمجهائي ٿا ماريو.“

”منهنجي سڀئي، تورو ڌيان ڏيندين ته توکي به اها سونهن يورپ ۾ نظر ايندي. اڳين ڇانگلي يورپ جي جڳهه ٿي اڄ خوددار مضبوط يورپ پيدا ٿي آهي. سنڌس صاف گوئي ۽ بي فڪر هلت ڏٺي؟“

”چوري ڪرسيءَ تي ڪيڏي دخل سان اچي ويٺي!“

”اهائي ته سنڌس سونهن آهي جڏهن مونکي ٻهار ٻهار ڪري ڇڏيو. هن جي آتما ڪيس ڪڏهن به انسان اڳيان هيٺيرو ٿيڻ ڪري. ۽ هو هيٺيرو ٿئي به ڪئن؟ هن لاءِ به رپيا ڪمائيندڙ ٿورڙي ٿي سو رپيا ڪمائيندڙ هڪجهڙا آهن. ڪڏهنجو ٿورو ته ڪٿي ڪانه ٿي. محنت ڪري ٿي اجورو طلبي ٿي. پوڙهيو ڪندي پل عمر ڪان اڳ پيئي ٿي ويٺي آهي ته به ارمان نه اٿس. سنڌس پٽي به رپيا ٿو ڪمائي، ڏهه رپيا ڇو نه ٿو ڪمائي، اُن لاءِ ڪا به شڪايت ڪانه اٿس.“

”اٿين ته مونکي به توهان لاءِ ڪا شڪايت ڪانهي؟“

”ڏاڍي پوررڙي آهين، پنهنجي اندر ڪان پڇ. شڪايتن جا پيٺ لڳا پيا اٿيئي- ٻارن کي ڪانو پڌت ۾ اٿا پڙهايو، روز روز شاپنگ ڪرڻ اٿا هلو، ڪشمير اٿا گهمايو، ريڊيو ڪو نه ٿا وٺي ڏيو، پنکو ڪو نه ٿا وڄهايو، مونکي ٿين چئين مهني پيڪي ماڪي اٿا وٺي هلو، اڪيلي ڪئن وڃان... آءُ هوڏانهن پوري آهي جا اڪيلي پي ٻاڪ پٺجي سڄي شهر جا رستا قرلدي ٿي رهي. هن جي خود داري سنڌس اڳيان پنيان پهرو ڏيندي ٿي رهي. وڏي آڪاش هيٺان وڏيءَ ڌرتيءَ تي بي فڪر هلندي هلندي ايڏي ته وشال ۽ مضبوط دل واري ٿي ويٺي آهي جو ڪيس ڪو به ڪوڙو شان نٿو ستائي. ڪرم ۾ ٻاڪ ڪوهي هوءَ محنت تي لڳندڙ ملڪا.... اڙي تون روئين ويٺي؟“ ليڪوءَ پيتمي جو مڏهن پنهي هٿن ۾ ڪٿي جهليو.